

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יחסי

גזבר ישיבה שמעל והלווה

תיק ממונות מס' 1523-שע

נושא הדיון

ישיבת "זכרון ראובן" תובעת את שמעון, שהיה מנהל המשרד שלה, במעילה בכספי הישיבה ובהעברת כספים השייכים לישיבה בסכום של יותר מ-\$600.000 לחשבון בנק המתנהל על ידי שמעון תחת השם "שמעון, גמ"ח זכרון ראובן", לשם נכנסו גם שכ"ל של הורי תלמידים ותרומות לישיבה, וממנו הלווה שמעון כסף רב ללווים שונים. כשנתגלה הדבר לישיבת זכרון ראובן, פיטרה הישיבה את שמעון מעבודתו ודרשה ממנו דו"ח על כל הכספים שיש לו בחשבון וכו', אך הוא לא נענה, ואז תבעה אותו הישיבה לבי"ד של הגרנ"ק בבי"ב ולאחר כמה הזמנות קבלה הישיבה היתר לפנות לערכאות, שם הוצא עיקול על חשבון הבנק, ורק אח"כ הסכים להתדיין עם הישיבה בדי"ת אצל רב פלוני בבי"ב. הוסכם שהישיבה תסגור את התיק בערכאות ותבוא לדין אצל הרב פלוני והרב פלוני יעקל את חשבון הבנק אצל גאמן מטעמו.

מספר צד א' ששמעון טען לרב פלוני שהכסף בחשבון הבנק הגיע אליו מ-14 אנשים שהפקידו בגמ"ח, וכסף זה הלווה ללווים, אך לא היו אלה תרומות לישיבה. הרב פלוני דרש ממנו לפרט את שמות ה-14 וכתובותיהם, בתוך שבוע, אך דרישה זו לא קויימה. הרב פלוני מינה מנה"ח מטעמו שיבדוק את חשבונות הבנק, ובדו"ח כתב מנה"ח שמצא שבחשבון נכנסו בשנים האחרונות יותר מ-\$600.000, אך שמעון מסרב לגלות את מקורות הכסף. הרב פלוני החליט להעביר את הדיון לבנו עם עוד שני רבנים, והם חזרו ודרשו משמעון לגלות את פרטי המפקידים "בתוך שבוע", אך גם לזה הוא לא נשמע. בדיון שקיימו הרבנים עם הצדדים הסכימו הרבנים לדרישת שמעון לחקור את 14 המפקידים בלי נוכחות הישיבה, ואח"כ אמרו שחקרו 2-3 מהמפקידים "להתרשמות" וזה מספיק להם. הישיבה דרשה לראות פרוטוקולים מהחקירה הסודית, אך לא היו כאלה. הישיבה חזרה ודרשה לחקור את 14 המפקידים האלמונים ואת מנה"ח שמינה רב פלוני, אך הרבנים סירבו, ומשכך הודיעה הישיבה שהרבנים אינם עוד בוררים בנושא של הגמ"ח, ולכן תבעה את הלווים לדין תורה בבית דין זה בתביעה שהכסף שלוו מהגמ"ח הוא כסף של ישיבת זכרון ראובן, ולא היה שייך לשמעון, ולכן אין להם להחזיר

את הכסף לשמעון אלא לישיבת זכרון ראובן.

פסק דין

בית הדין הוציא צו עיקול על הלווים שטרם פרעו את חובם לגמ"ח, שלא יחזירו לשמעון בטרם בירור בד"ת.

(-) שמואל חיים דומב

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלות לדין

- א. חיובו של גזבר שנחשד במעילה ליתן דו"ח על מעשיו.
- ב. גזבר שמעל בהקדש והלווה כספי הקדש לאחרים, למי חייבים הלווים לפרוע.
- ג. מי שחייב כסף לחבירו שהלוה כסף לאחר, האם נעשה הלוה חייב לראשון משעבודא דר"ג.
- ד. הקדשות שבזמננו, האם יש להם דין הקדש או חולין.
- ה. גזבר שהכניס הכסף לבנק האם דינו כמלווה לבנק.

תשובה

א. בגמ' ז"ב ט' א': אין מחשבין בלדקה עם גבאי לדקה ולא בהקדש עם הגזברין, ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים. ופרש"י אין מחשבין לומר היכן נתת מעות סגזיתם. ופסק הרמב"ם מתנ"ע פ"ט הי"א וס"ע יו"ד ס"י רנו סעי' א' אין מחשבים בלדקה עם גבאי לדקה ולא בהקדש עם הגזברין שנא' אך לא יחשב אתם הכסף הנתן על ידם כי באמונה הם עושים. ע"כ. וכתב בערוך השלחן יו"ד שם סוף סעי' יב: ויראה לי שבמקום שהאמונה נוטל שכירות ודאי דמחוייב ליתן חשבון. ע"כ. ועיי' ש"ך שם ס"ק ג' בשם מהרי"ו ס"י קעג שם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה וחושדים אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין, לריד ליתן חשבון.

והנה פסקו הרמב"ם טו"ג פ"א ה"ז וס"ע ס"י עה סעי' יז: אין משביעין שבעת היסת אלא על טענת ודאי אבל על הספק פטור. כיצד, כמדומה לי שיש לי אלנך מנה וכו' דבר פלוני נגנב מציתי ולא היה שם אלא אתה קרוב צעניי שאתה גנבתו, חשבתי מעותי ומלאתי חסר שמה אתה הטעייתי בחשבון, והנחצע אומר

אין לך בידי כלום, ה"ו פטור אף משצועת היסת. וכתב המ"מ שהוא דבר המוסכס מכל הפוסקים (עיי' מקורות וליונים לרמב"ם פרנקל שם ש"כ"ב בתשובה"ג ובשו"ת הר"י"ף ור"יי מיגאש), ושכן מוכח מהגמ' שצועות מ צ גזי הוא דרב נחמן דלמא ומשציעין אותו שצועת היסת מ"ט חזקה אין אדם תוצע אה"כ יש לו, אלמא צטוען טענת צרי היא צדוקא. אמנס הרא"ש צ"מ פ"ב ס"י יט כתב שנים שהיו מהלכין יחד ונאבד מטבע מאחד מהם, אם טוען צרי לי שאתה לקחתו משום שלא היה שם אדם אחר מלבדך, ה"ו משציעו היסת, שמאחר שצורר לו שזה לקחה ה"ו טענת צרי. והצ"ח הרמ"א צו"ע שם צ"מ י"א דמשציעין היסת על טענת שמה כשיש רגלים לדבר, ושכן נראה לו להורות. וכתב הסמ"ע שם ס"ק מט דאם תפס בעל התיבה משל שמעון בלא עדים תפיסתו תפיסה. אמנס הש"ך ס"ק סד תמה הא"ך תועיל תפיסה להוציא ממון מספק.

וצנידון דידן שהישיבה חושדת בשמעון שקבל תרומות עבור הישיבה והכניסן לחשבון שפתח, והחשד שלהם מתבסס צעיקר על כך שחלק מהכסף שנכנס לחשבון היה צודאי של הישיבה, שהרי נכנס שם ש"ל שזילמו הורי התלמידים לישיבה, וההסברים שנתן שמעון למקורות הכסף שצחבון אינם מתקבלים על דעתם, וגם הוא לא מוכן לגלותם כדי לחקור את אמיתותם, וכן סיפורים שונים ששמעו אודותיו, נראה שצבכה"ג צריך ליתן חשבון כיון שקבל שכר על צבודתו, וגם משום שקוראים עליו תגר, ולדעת הרא"ש חייב אף להשצע היסת, דחשיב רגלים לדבר, ועיי' פס"ד ירושלים כרך ח עמ' שלב.

וכפי הנראה גם הרב פלוני צליוה על שמעון לפרט את רשימת התורמים ופרטי התרומות, סבר שהסבריו של שמעון אינם מתקבלים על דעתו, וכמו שכתב הש"ך הנ"ל צ"מ מהרי"ו שאם קוראים עליו תגר שלא נהג כצורה וחושדים אותו צדצר שראוי להסתפק צעיני הדיין, צריך ליתן חשבון.

ב. צמשנה מעילה יט צ: נטל אבן או קורה של הקדש ה"ו לא מעל, וצגמ' שם כ א אמר שמואל צגוצר המסורות לו עסקינן, ופרש"י דכי נטלו הוא עדיין צרשותו הם וצרשות הקדש הם צבתחילה, אבל כי נתנה לחצירו הרי שניהו מרשות הקדש לחול ומעל. וצחוס' כתבו שאם נתנה הגוצר לחצירו שהוציאה מרשותו, ילא לחולין. והרמב"ם מעילה פ"ו ה"ח כתב: נטל אבן או קורה של הקדש לא מעל שהרי לא נהנה עדיין וכו', והשיג עליו הראצ"ד: זו היא שהעמיד צגמ' צגוצר שהכל תחת ידו שנטילתו אינה ניכרת לגזל ההקדש עד שיוציאה לאחר.

ויש לחקור צגוצר שהלוה מעות הקדש לאחרים, האם ילאו המעות לחולין צידו של הגוצר צשעה שנתן לאחרים, וכשקבלו הם קבלו מעות חולין, או שכל זמן שהם ציד הגוצר עדיין הם הקדש, ורק משנתן לאחרים שחייב צמעילה זהו שמוציאן לחולין וועיי קוצן הערות יצמות ס"י נה וקוצ"ש פסחים אות קכ"א שחקר האם הוצאה לחולין היא שמחייבת צמעילה, או שהמעילה היא צגורמת לחפן לצאת לחולין, וי"ל שצבה נתלקו רש"י ותוס' עם הראצ"ד, דרש"י כתב דכל זמן שהם צרשותו של הגוצר עדיין הוא צרשות הקדש צבתחילה ורק משנתן לחצירו שניהו מרשות הקדש לחול, וכן לשון התוס' שמשנתנה לחצירו הוציאה

מרשות הקדש, אבל הראב"ד כתב שכשמוציאה לאחר נטילתו ניכרת, משמע שחייב על הנטילה ולא על הנתינה, משום שהיציאה לחולין היא המחייבת במעילה. ופ"מ אם הלווה הגוזר מעות הקדש, למי חייבים להחזיר את ההלוואה, שאם קבלו מעות מהקדש עליהם להחזיר להקדש, אבל אם קבלו מעות חולין עליהם להחזירם לגוזר.

ג. פסק בשו"ע סי' פו סעי' א: ראובן שנושא ק' בשמעון ושמעון בלוי, מוציאין מלוי ונותנין לראובן וכו'. וכתב בקט"ח"ס שם ס"ק א שהחוב שחייב לוי הוא לראובן, שראובן הוא המלוה האמיתי של לוי, ושמעון שחובצו הוא כמו בא בהרשאה מראובן, וגבייתו של ראובן מלוי אינה רק בתורת שעבוד מכאן ולהבא, וע"כ גם החומש שלו, דכפירת ממון ידידה הוא, עיי"ש ובאגרות משה חו"מ ח"א סי' לא. לפ"מ כיון שיציבת זכרון ראובן טוענת ששמעון חייב לה כספים, ושמעון הלווה כסף ללוויים שונים, דין הוא שאותם לוויים חייבים את כסף ההלוואה ליציבת זכרון ראובן מדין שעבודא דרי"ג, וכמו שכתב הקט"ח"ס.

ד. פסק הרמ"א בשו"ע סי' קלט סעי' ד דהקדש ולדקה קונה במעות, והקשה בקט"ח"ס ס"ק ג דהא תוס' קדושין כט א מחלקין בין הקדש ליתומים, דבהקדש מדאורייתא בכסף משא"כ יתומים דרק משום תקנה עשאו כהקדש, וא"כ כיון דקיי"ל לדקה הוי כהדיוט לכל מילי וכו' הי"ג לענין קנין מעות דינו כהדיוט. וכתב שם בקט"ח"ס דהקדשות שלטו דין הדיוט אית להו כמבואר בשו"ע סי' זה סעי' א. ועי' סמ"ע סי' שא ס"ק ט עפ"י שו"ע סי' ריב לדקה הוי כהדיוט. אמנם הנתה"מ סי' קלט ס"ק ג כתב דדוקא לענין גוף חלות הגדר והתפסת הקדושה ילפינן דקה מהקדש, דבקר"א דכל תאחר ומואל שפתיך הוקש דקה להקדש, והקר"א לא מיירי רק לענין זה, אבל לענין שבועה ורצית ואונאה דנתמעט הקדש מקרא דרעהו ודאי דעניינים נמי רעהו מיקרי, וא"כ הכא לענין קנין שיתפס קדושת הדקה על המעות דין הקדש יש לו דלענין זה הוקש. ע"כ.

וכתב בחו"מ סי' קס ס"ק י לדקה שהגיעה ליד גוזר הוי כנתן ליד עניים ממש, דיד גוזר כיד עניים ממש כמבואר ב"מ יא, ונעשה ממון עניים והגזול או מזיק ממון זה כגזול ומזיק ממון שיש לו בעלים כיון שכבר זכו בהן עניים.

ובשו"ע עטרת שלמה ח"א סי' פה אות ה העיר מדברי המהרי"ק שורש קנט (השני) שדן לומר שאף אם עניים דין הדיוט יש להם מ"מ הקדש לזיהכנ"ם הו"ל כהקדש למקדש, וה"ה לשיבנה, אלא שאין בזה כדי להכריע בתורת ודאי שזיהכנ"ם חמור מדין מעות דקה כיון שהמהרי"ק שם לא קבע את זה לדבר ברור, מה גם שרי"ו גיט"ש שהביא ב"י יו"ד סי' רנט השווה זיהכנ"ם לדקה לענין אונאה כהדיוט וועי' רשימות שיעורים שבועות ח"ב עמ' קסח מקור לדין זה שזיהכנ"ם כהקדש).

והנה לדעת המהרי"ק הנ"ל לענין זיהכנ"ם, וכן לדעת הנתה"מ בכל הקדש לדקה דלענין התפסת הקדושה על המעות דין דקה כדין הקדש, ומשהגיעה הדקה ליד גוזר הוי כנתן ליד עניים, והגזול

ממון שביד הגזבר דינו כגזול ממון שיש לו בעלים, יש לדון על הגזבר עצמו ששלח ידו בצמעות האדקה כדי ליטלן לעצמו האם נעשה גזלן וקנה את המעות, או שדינו כגזבר של הקדש שכל זמן שהם ברשותו הם ברשות הקדש, ואינם יולאים לחולין אלא משהוליאם מרשותו ונתנם לאחרים, ונפ"מ כשהלוה את המעות למי חייבים הלווים להחזיר, לזקקה או לגזבר, ויוכלו הלווים לומר לכל אחד מהם הממע"ה.

ה. הגה כסף המופקד בצנקה הרי הצנקה מקבל אותו ע"מ להוליאו כשהלוואה, גם אם לא יקבל על כך רבית, ומ"מ כשגזלו ומלווהו לאחרים גרע, ועיי' קריינא דאגרתא לצעל הקהילות יעקב ח"צ סי' קכז שלא התיר לגזבי לזקקה ללוות הכסף צינתיים בלי רשות העני, אע"פ שגם אם לא ישמש בהם לא יחזיק הכסף בציתו אלא בצנקה והרי זה גם הלוואה היא ורבית בלא"ה לא יקבל מהצנקה מחמת האיסור כי אינו סומך על היתר עיסקא], עיי"ש.

אברהם דוב לוי.

ב

נראה דכיון ששם החשבון של הגמ"ח הוא ע"ש השיצה, ה"ו רגלים לדבר שזה מעות שלהם, ברפת שהיא מודה שחלק מהכסף הוא שלהם משכ"ל [ויל"ע האם אין כאן שזועה של מודה במקלטה]. ועוד, כיון שמטבר לגלות מי המפקידים ה"ו אומדנא חזקה דיה להוליא ממון, געני נהמ"מ סי' יד דאומדנא לכל העולם אפשר לדון בה גם בזה"י. אך אם יש חיבה סיבה על סירובו לגלות שוב אפשר רק להשביעו.

ויש לדון מי נקרא המוחזק בחשבון הגמ"ח, האם מורשה החתימה נחשב המוחזק, וע"כ צניד"ד שמורשה החתימה הוא המנהל לשעבר, הוא נחשב המוחזק, או שכיון שחשבון זה היה על שם השיצה והוכנסו בו כספי השיצה, ע"כ השיצה היא המוחזקת, ומסתבר כיון שעפ"י חוק קובע מי שמורשה החתימה, ע"כ המוחזק הוא המנהל לשעבר.

ובטובע להלווים, יש כאן שאלה למי לשלם, והאם יכולים הלווים לומר שמספק לא ישלמו לאף אחד דיכולים לדחות למי שיתבע אותם שהוא אינו הבעלים, וממילא י"ל שהשיצה יכולה לעכב על הלווים מלשלם להמנהל, כיון שאם ישלמו לו הלווים יהיה הפסד להשיצה, שאז יהיה המנהל מוחזק, או שנאמר כיון שיש ללווים חזקה חיוב כלפי המנהל כל ספק שמתעורר איננו פוערס, וחייבים להחזיר לו דהוה כא"י אם פרעתיך, או שנאמר דמ"מ עכשיו נולד ספק שמה מעיקרא לא נתחייב לו אלא לצעל המעות האמיתיות, אך אי נימא דהיה כאן מעילה ונעשה גזלן בכסף יש לדון למי הלווים מתחייבים להחזיר. ונראה עפ"י הט"ז סי' [לגבי נמלאו מטבעות שבתוך כסף הפרעון מווייפות זמנם מה אחר הפרעון, האם הוה כא"י אם פרעתיך וכו', דכיון דנתחזקו פרעון לפנינו הוה בגדר א"י אם נתחייבתי, א"כ ה"ה צניד"ד דנתחזק חיוב להמנהל וחייב לו. אך יש חולקין על הט"ז. ועוד, שמה הט"ז לא סמך על סברא זו אלא לגבי להחזיק לפטור אבל לא להוליא א"כ הלווים יוכלו לפטור את עצמם. אך לפי מש"כ יש לדון אם נעשה גזלן שאז

חייבים להחזיר לו. אך בעיקר הדבר יש לעיין דזה חלוי בסמכות של גזבר האם מותר להלוות ולעשות גמ"ח בכסף, שאל"כ הרי זה מעביר על דעת בעה"ב, אך מ"מ שמה לא כיוון אז לגזול המעות לעצמו כלל ורק עכשיו החליט להכחיש, ויש להעמידו בחזקת כשרות עד עתה שו"דאי נעשה גזלן, א"כ הלווים יכולים להחזיק המעות עד הצירור (בפרט דיש רגלים לדבר דהמעות שייכים לשיבה).

שמשון גרוסמן.